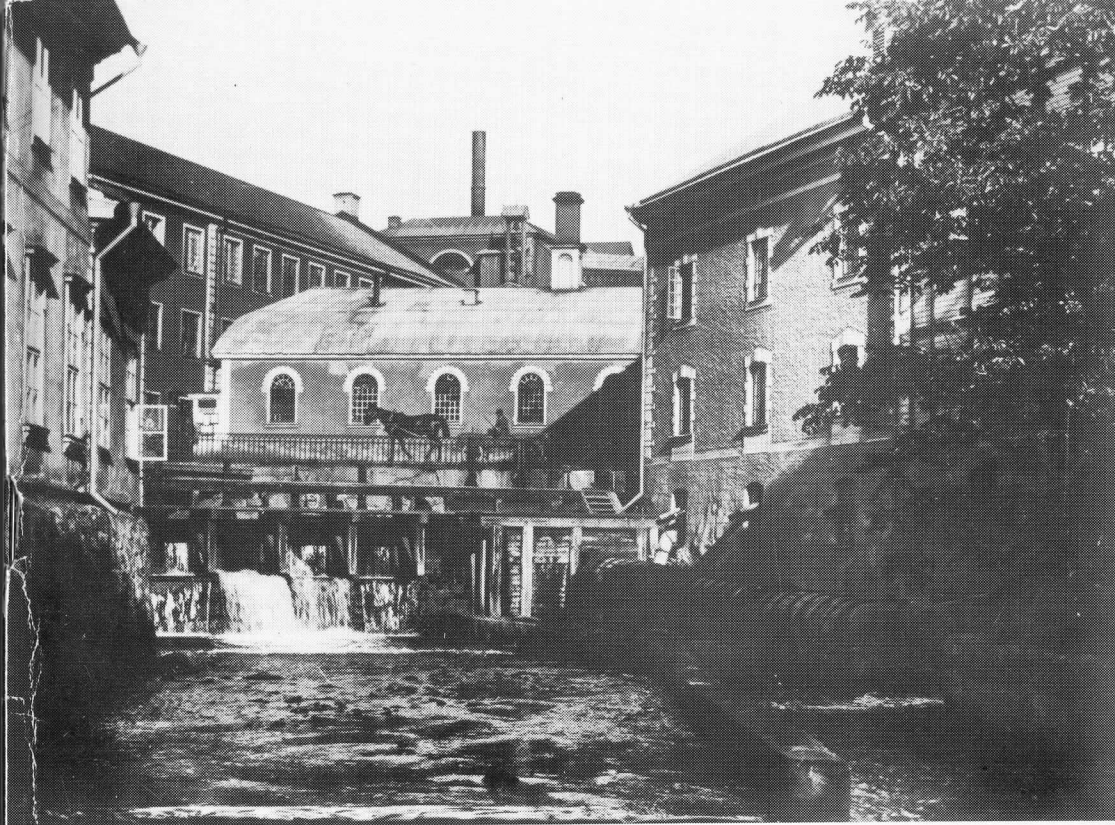

I Risingebygd

RISINGE HEMBYGDSFÖRENINGIS ÅRSSKRIFT 1988
ÅRGÅNG 14

RISINGE HEMBYGDSFÖRENINGENS ÅRSSKRIFT

Årgång 14 - 1988

RISINGE HEMBYGDSFÖRENING

Styrelse 1988:		Telefon
Ordförande:	Carl Thelander	290 69
Vice ordförande:	Evald Eklöv	107 69
Sekreterare:	Rita Persson	128 39
Vice sekreterare:	Gudrun Kolsberg	177 29
Kassör:	Brita Gustavsson	291 13
Intendent:	Bo Lönnberg	133 13
Bitr.intendent:	Per-Ola Jansson	164 50
Stugvärd:	Gunvor Gardell	292 90
Arkivarie:	Gudrun Kolsberg	177 29
Studieledare:	Ingrid Ekholm	135 46
Ledamöter:	Märtha Gustafsson	126 77
	Bengt Moberg	174 54
Repr. Auroraringen:	Arne Engberg	127 49

Årsskriftens redaktionsgrupp:
Gudrun Kolsberg
Märtha Gustafsson

Medlemsavgiften 1988 är 50 kronor.

Omslagsbilden:

Bron över Kvarnströmmen ca 1890

Kära läsare!

Det gäller att fånga upp all levande minneskunskap. De gamla är snart borta och med dem minnet av Finspång från 1900-talets början.

I detta nummer presenterar redaktionen flera målande minnesbilder från 10-20 -och 30-talets Finspång. Dessutom några uppsatser baserade på noggranna studier av skriftliga källor.

Redaktionen hoppas att Ni ska få en mångfacetterad bild av allas vårt Finspång sådant det en gång var.

God Jul och Gott Nytt År

Önskar Redaktionen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

Kära läsare	1
Normal aga eller misshandel i 1600-talets Lotorp? — David Eriksson	3
"...Sådant ogudaktigt tjenstefolk".— Konflikter i östgötabergslagen	7
"Gärd af tacksamhet och vördnad" — Aron Oskarsson	18
Finspång förr och nu	22
Intervju med äldre Finspångsbo	24
1930-talets STAL — Runo Lindvall	27
I förändringens vind — Elsa-Christina Ek	32
Minnesglimtar från lasarettet i Finspång på 30-talet — Märta Johnsson	35
Medlemsmatrikel	37
Annonser	40

Normal aga eller misshandel i 1600-talets Lotorp?

Natten mellan den 12 och 13 december 1682 dog en liten pojke i Lotorp vid namn Jon, son till hammarsmeden Johan Classon. Barndödsfall var på den tiden vanliga händelser, som drabbade nästan varje familj och ofta mer än en gång, varför det här fallet knappast skulle ha tilldragit sig någon ovanlig uppmärksamhet. Men just detta dödsfall kom att få känslorna att svalla i det lilla brukssamhället.

Johan Classons första hustru, Ramborg Jonsdotter från Rippestorp, som var gossen Jons mor, hade dött på nyåret 1681 och i augusti gifte han om sig med Kirstin Bengtsdotter från Flasbjörke, som således blev styvmor till hans fem barn.

Lille Jon, som nu var 6 år och 3 månader, befanns ligga död i sängen, när fadern på morgonen den 13 december kom in från hammaren, där han arbetat under natten. Styvmodern hade då inte upptäckt dödsfallet och fadern bannade henne för att hon inte sett till honom bättre. Pojken hade varit sjuk en tid, haft "bröstvärk" och hostat mycket svårt och nu kom rykten i omlopp att styvmodern hade agat honom kvällen före och trots hans dåliga tillstånd skickat honom till ån efter ett ämbar vatten. Gran-nar, "som hade ont till henne", hade påstått att hon därigenom direkt hade orsakat dödsfallet.

Det blev på grund av ryktena nödvändigt att reda ut fallet inför rätta och hustru Kirstin blev av länsman Gudmund Larsson instämd till Risinge häradsrätt, där målet förekom vid ting den 21 juni och 10 oktober 1683. Flera vittnen hördes vid de båda tingen och berättade vad de sett och hört. Därvid kom händelser och detaljer angående barnuppfostran i dagen, som kanske var vanligt förekommande på den tiden, men som ändå kom dåtida människor att reagera och som för oss idag kan te sig upprörande.

Hustru Kirstin själv berättade vid första tinget att pojken varit hes en veckas tid, sedan något bättre men åter fått ont i halsen, vilket pågått någon vecka. På kvällen 12 december hade han hostat så kraftigt, att han blivit blå i ansiktet. Hon tillfrågades särskilt om, vad som i detalj tilldragit sig kvällen före dödsfallet och hon svarade att pojken kröp omkring på golvet och grät och hostade. När han hade "hostat ut" gick han själv och lade sig i sängen. Hon förnekade bestämt att hon slagit honom. Hon berättade, att hon lärt honom läsa i bok, men förklarade att i det sammanhanget behövde hon inte aga honom, "han lärde läsa ändå". Maken Johan Classon erkände att han sett henne slå pojken med handen men aldrig med något annat.

Kirstin tillfrågades även, varför hon inte skickat efter grannarna för att rådgöra, när hon måste ha märkt att pojken var svag. Hon svarade att han dragits med sådan *bröstvärk* förr, och att han på kvällen inte var sämre än att han orkat gå till ån efter vatten.

Jörgen Hammarsmeds hustru Brita påstod, att Kirstin hade *flått* pojken med ris kvällen innan han dog och att hon därigenom vållat hans död. Emellertid visade det sig att *hustru Brita ligger i offentlig tvist med hustru Kirstin om ära och redlighet*, varför hon tillhölls att, i avvaktan på att målet blivit lagligen avgjort, upphöra med slikt prat.

Clemet Anderssons hustru, Maria Persdotter i Lotorp, som hade svept den döde, hördes om sina iakttagelser och vittnade att pojken hade blånader på ryggen och på vänstra tinningen. Husbonden hammarpatron Gilius de Flon och pojkens moster, som var Anders Perssons hustru Ingeborg Jonsdotter i Lotorp, hade också sett den döde pojken och vittnade om att de gjort samma iakttagelser. Hustru Maria tillfrågades, om hon tidigare sett styvmodern slå pojken, och hon svarade att visst slog hon honom då hon lärde honom läsa. Hon hade sett henne ge pojken örffilar och en gång tidigare hade hon sett henne slå honom med handen i ryggen, så att han föll i golvet. Med ris slog hon honom ibland hårt och hon såg honom ofta gråta, men visste inte varför. På särskild fråga svarade Kirstin, att hon inte hade något att invända mot Marias vittnesmål, vilket kan förefalla överraskande, men tydde väl på, att Maria skildrat en på den tiden legal aga.

Gilius de Flons barns amma, som hette Anna, hade också hört pojken gråta den aktuella kvällen. Hon menade, att när Kirstin såg att *hostan kom på honom*, var det inte att själv ligga utan hon borde *gått och sagt ärligt folk till*. Anna berättade också, att då hon en gång vid Michelsmässan var på väg från hyttan, såg hon Kirstin slå pojken så att han föll omkull och sade till honom: *Knopa dig strax hem till barnen, din djävuls bytinge* och följde så efter honom hem.

För att ge rätten tillfälle att höra ytterligare vittnen togs målet som nämnts upp och avgjordes vid nästa ting. Bröderna Lars och Jon Olufsson, båda bönder i Lotorps by, berättade då, att de dagen efter dödsfallet tillsammans med Gilius de Flon och *några kvinnfolk där på backen* på de Flons begäran hade synat den döde pojkens kropp och konstaterat blåmärken på hans rygg och på ena kinden.

Anders Persson, smålänning, gift med pojkens moster, vittnade om, att han inget annat visste än att hans hustru inte hade sett något märke efter slag och han själv aldrig sett styvmodern slå pojken *hårdeligen*.

Gilius de Flon och hans amma sades inte ha något mera att berätta än de tidigare sagt och var inte närvarande.

Styvmodern, hustru Kirstin, förmanades nu av rätten att bekänna sanningen. Hon nekade till beskyllningarna och klagade över att vara förtalad, men medgav att hon ibland givit gossen *"en moderlig aga"*. Maken Johan Classon uppträdde till hennes försvar och sade sig icke kunna tro, att hon vållat pojkens död, eftersom han varit illa sjuk av *"i synnerhet en svår bröstvärk"*, vilket också styrks av vittnen.

Trots de vittnen, som tidigare sett styvmodern aga med ris, ge örffilar och *"daskar"* med handen, fann rätten inte bevisat att kvällen före dödsfallet förekommit aga, som Jon kunde dött av. Styvmodern ansågs inte ha gått för långt när det gällde aga, utan ha hållit sig inom de gränser som gällde, nämligen -som de beskrivs i tingsprotokollet - att *"kristelige föräldrar böra sina barn och tjänstefolk försörja med tuktan, skälig aga, föda och kläder"*. Rätten beslöt därför frikänna henne, men lämnade målet till omprövning i Göta hovrätt, som emellertid inte tycks ha ändrat domen.

Vill man veta något mera om de människor, som omtalas i målet, så finns ju inte så stora möjligheter, men man kan se tillbaka någon tid på den familj, som den lille och säkert svårt plågade Jon tillhörde. Man finner då hur en lantbrukarfamilj på 1600-talet övergav skogsbygdens jordbruk och flyttade in till en bruksort, ett tidigt mönster alltså för vad som sedan skett under århundraden och som alltjämt pågår.

Det börjar ett par generationer tillbaka i Rippestorp, som ligger vid sjön övre Ripplingen omkring en mil nordost om Finspång, på 1600-talet en liten gård under Kolstad. Året är 1635, då Jon Stensson i Skallnäs gifte sig med Brita Larsdotter från Härads-torp och blev brukare i Rippestorp. Fem barn föddes där, Ingeborg 1636, Kerstin 1638, Karin 1641 samt Sten och Ramborg, båda födda senare på 1640-talet, så det är luckor i anteckningarna i Risinge födelselängd. En dotter, ej namngiven i dödlängden, troligen Kerstin, dog 1642. De fyra överlevande barnen bodde kvar på gården till vuxen ålder.

Allt gick till synes sin gilla gång under ett 30-tal år, men så inträffade en händelse, som kom att helt förändra familjeförhållandena. Fadern, Jon Stensson, drunknade den 29 juli 1668 och begravdes den 2 augusti. Tre månader senare, den 1 november, gifte sig yngsta dottern Ramborg med Johan Classon, som tidigare hade kommit till gården, sannolikt som dräng. Tillsammans med modern och de tre ogifta syskonen brukade de gården i 3 år. Troligen kunde gården då inte ge bärgning åt alla, i synnerhet inte om de giftasvuxna syskonen ville bilda familj och år 1671 flyttade alla därifrån.

Till Lotorp kom Ramborg och Johan Classon, som blev hammarsmedsdräng och så småningom mästervän. Ramborg dog, som tidigare nämnts, 1681 och Johan gifte om sig. Brodern Sten gifte sig 1671 den 4 oktober med Ingrid Bengtsdotter från Regna, och äldsta systern Ingeborg gifte sig en vecka senare, den 11 oktober, med Anders Persson i Lotorps by, senare kallad Anders Persson Smälänning, vilket visar varifrån han inflyttat. De båda familjerna bosatte sig också i Lotorp. Ogifta systern Karin tycks ha tagit tjänst i Össby, och hon omtalas 1672 som mor till där "oächta födde" sonen Jon. Deras vidare öden är okända.

David Eriksson

".....Sådant ogudaktigt tjenstefolk." — konflikter i östgötabergslagen —

Sverige i Europa 1600-1604

Efter hertig Karls seger över Sigismund vid Stångebro 1598 och avrättningen på Linköpings torg år 1600 av ledningen för den inhemska oppositionen kunde hertigen samla alla krafter på att hävda rikets säkerhet och intressen utåt genom att försöka få herravälde över Östersjön.

Mellan åren 1600-1602 lyckades hertig Karl erövra stora delar av det polska Livland och de fasta slotten i Estland. Tanken med hertigens baltiska politik var att knyta de till Sigismunds Polen gränsande provinserna till Sverige. Efter 1602 och fram till Karl IX:s död 1611 fördes kriget mot Polen med växlande utgång.

Denna aktivitet i de baltiska länderna krävde både personella och materiella resurser i form av soldater och vapen. Vad gällde det senare spelade Finspångs bruk en stor roll och som mellanhänder av vapenleveranserna från Finspång till krigsområdena kom borgarna i Norrköping att få en allt större betydelse.

Norrköpingsborgarnas inflytande i östgötabergslagen

Norrköpingsborgarnas huvudsakliga kontakter med bergslagen och Finspångs bruk under den tid Wellam De Wijk hade ledningen över verksamheten (1580-1584, 1587-1597) bestod i att de utförde vissa sjötransporter av bergslagsprodukter. Förutom detta försåg norrköpingsborgarna Finspångs bruk med säd, bröd och fisk bl a.

En mer regelbunden kontakt mellan norrköpingsborgarna och bergslagsinnevånarna skapades i o m att Wellam De Wijk reglerade handelskontakterna mellan stadsbor och landsbor genom att inrätta en marknad i Hällestad 1584. Ett betydelsefullt varuutbyte skedde här under de första årtiondena av 1600-talet. Finspång med dess bruk, som låg på vägen till Hällestad, lockade i allt högre grad till sig köpare och säljare såsom varande det nya bergslagscentrat. En tät och intensiv handel mellan bergslagsborna och norrköpingsborgarna hade i och med detta etablerats. Norrköpingsborgarnas inflytande i bergslagen blev nu allt starkare.

Som i all handel mellan två parter uppstod konflikter, överenskommelser som inte hölls, tvivelaktiga affärssuppgörelser eller stöld av den ena eller andres ägodelar. Nya marknader öppnade sig för det anstormande norrköpingsborgerskapet och detta medförde motsättningar mellan bergslagsborna och de ekonomiskt både starka och hungriga norrköpingsborna.

Finspångs bruk upplevde en produktionssvacka strax före år 1600. En upprykning av produktionen skedde och 1603 uppnåddes ett efter förhållandena bra år med en stångjärnsproduktion av 475 skp. Bruket hade också vid denna tid delvis ändrat produktionsinriktning till en betydligt större andel tillverkning av handeldvapen. Under dessa år, 1603-1604, arbetade det ca 50 personer vid Finspångs bruk och lantgård.

En bild av vardagslivets realiteter under denna i flera avseenden begynnade expansionstid utspelade sig under sommaren 1603. På en ett detaljrikt och närgånget sätt får vi uppleva konflikten mellan ortsbefolkningen och norrköpingsborgarna.

Förutsättningarna

Omkring den 10 augusti 1603 hade handelsmannen och förre byfogden i Norrköping, Per Andersson, begivit sig till Sonstorp i Hällestads socken och där köpt två oxar. Väl hemkommen till Norrköping släppte han oxarna på bete strax utanför staden. Efter ca två veckor på ängarna utanför staden var oxarna försvunna. Per Andersson återfann dem senare vid Vistinge i Risinge socken där han lät dem vara kvar till omkring den 8 september då han begav sig iväg för att hämta hem dem. Väl framme vid Vistinge kunde Per Andersson inte hitta oxarna. De var spårlöst borta. Vart hade de tagit vägen? Omkring 6 månader senare, i mars/april 1604, brann en såg belägen på Kolstad by:s ägor, ner. Sågen ägdes, sedan några månader tillbaka, helt och hållet av handelsmannen och rådsmedlemmen i Norrköping, Töres Månsson. Denne hade kommit i besittning av sågen genom köp vid två olika tillfällen. Töres Månsson misstänkte att det var något mystiskt med sågens ödeläggande, men på vilket sätt och varför?

För att underlätta förståelsen av de invecklade turena i detta drama följer här en presentation av de personer som är huvudaktörerna i den konflikt som kommer att rullas upp.

Per Andersson var handelsman i Norrköping. Han tillhörde inte de större och mest inflytelserika. Utav bevarade räkenskaper ges intrycket att fisk var en dominerande handelsvara hos Per Andersson, vilket han bl a levererade till Finspångs bruk. Vid sidan av handelsmannaprofessionen drev han också ett litet jordbruk utanför Norrköping. Han var också mellan åren 1605-1608 byfogde i Norrköping. Som sådan hade han att övervaka de kungliga intressena i staden. Per Andersson avled 1614 eller 1615 eftersom hans hustru Margareta omtalades som änka dessa år.

Töres Månsson var borgare och handelsman i Norrköping mellan åren 1590-1616. Innan han etablerade sig i Norrköping hade han varit bosatt i Söderköping, dit han

sedermera återvände 1617. Töres Månsson tillhörde de förmögaste handelsmännen i Norrköping. Det var i huvudsak som kronoleverantör och furstlig hovleverantör han gjorde sig bemärkt. Efter att ha blivit osams med sina handelskompanjoner Måns Svensson och Nils Bengtsson dömdes Töres Månsson i februari 1618 till dryga böter för att han hade tagit för mycket betalt av Kronan för utförda tjänster. Töres Månsson var också medlem i rådet i Norrköping mellan åren 1598-1610. Han var även sågverksägare. Förutom sågen i Kolstad blev han på 1620-talet ägare till sågen i Fiskeby. Töres och hans hustru var bosatta i Dalskvarteret, närmare bestämt i stadsdelen Berg, där de hade sin gård. Töres Månsson dog någon gång under 1630-talets första hälft. I sammanhanget kan sägas att det var Töres son, Olof Töresson, som grundade Borggårds bruk 1651.

Lasse Skarp var bosatt i Kolstad, där han bl a drev jordbruk. Han var också hälftenägare i sågen i Kolstad fram till 1603. Sågens kapacitet var troligen inte så stor. Den klarade husbehovsvirket för respektive ägare och en del blev över för avsalu. Sågen var belägen vid ett litet vattendrag ca 1 km öster om Kolstads by. Lasse Skarp var också soldat, ryttare närmare bestämt och kom att ingå i den nya krigsorganisationen som antogs den 19 mars 1600. För Lasse Skarp och hans familjs del betydde detta att bl a sockenbönderna under krigstid skulle förse ryttare och knektar med *"så myckien fetalie", som till en månet, halfft eller heelt åhr behöffves kan, emedhan the upå rijkens tog reese behöffves och brukede blifve"*. Under fredstid skulle kronan sörja för deras försörjning. Av detta ges intrycket att Lasse Skarp och hans familj hade sin årliga försörjning av kronan och traktens bönder. När den nya krigsorganisationen antogs skedde detta under protester främst från bönderna, som fick bära den tunga bördan, och som inte önskade något annat än att den nya krigsorganisationen skulle slopas. Detta vidgar till en del perspektivet för att förstå under vilka förhållanden Lasse Skarp och hans familj levde. Lasse Skarp bör ha varit född omkring 1540-1550.

Sissela var i sitt andra äktenskap gift med Lasse Skarp. Hon var tidigare bosatt i Melby (hon var troligen född där) där hon omkring 1584-1585 hade gift sig med Holsten. Tillsammans med honom fick Sissela två döttrar. Den äldsta, till namnet okänd, var född 1586 och den yngsta som hette Kirstin Holstensdotter var född 1590. Vad som hände med Holsten är okänt men någon gång på 1590-talet flyttade Sissela och de två flickorna till Kolstad och Lasse Skarp. Sissela bör ha varit född på 1560-talet och levde åtminstone fram till 1633.

Per Jönsson som var dräng hos Lasse Skarp och Sissela i Kolstad finns inte mycket uppgifter om. Han var född och uppvuxen hos sin styvför Jacob Bengtsson i Lillerum utanför Söderköping. Per Jönsson avrättades med all säkerhet på hösten 1604.

Dramat kan börja

På sommaren 1603 träffades Töris Månsson å ena sidan och Lasse Skarp och hans hustru Sissela å andra sidan på lagmansting i Norrköping för att klara ut en gammal handelsskuld och ett arv som berörde Sisselas och Töris hustru Kerstins föräldrar. Det troliga är att de inte kom fram till någon uppgörelse utan skildes som inte allt för goda vänner. Lasse Skarp, Sissela och hennes två döttrar levde under ganska knappa förhållanden i Kolstad. De hade till viss del sin försörjning genom bygdens bönder något som dessa troligen såg som en börda. Lasse var också ägare till en liten såg. Hälften av sågen sålde han till norrköpingsborgaren Jon Mauritsson någon gång under 1590-talet. Denne sålde 1597 sin hälft till sin kollega i Norrköping Töris Månsson för 20 daler. Lasse Skarp och Töris Månsson var alltså hälftenägare i samma såg vid det tillfälle då de möttes i rätten.

Vid den här tiden låg, som tidigare omnämnts, Sverige i fejd med Sigismund i Polen. På våren 1603 tänkte hertig Karl på allvar gripa sig an kriget mot polackerna. I slutet av maj utgick order om att krigsfolk skulle sammandragas till kuststäderna. Lasse Skarp som var ryttare blev beordrad att infinna sig i Norrköping för att ingå i Olof Perssons östanstångsfänika som skulle skeppas vidare till Kalmar. Någon gång i månadsskiftet juli/augusti 1603 avseglade fartyget till Kalmar.

Innan Lasse gav sig iväg från Kolstad hade han sagt till sin hustru att hon skulle låta slakta deras röd/vit brokiga ox. Omkring två veckor efter att Lasse Skarp gett sig av till Kalmar, närmare bestämt den 10 augusti, var norrköpingsborgaren och handelsmannen Per Andersson i Sonstorp för att köpa några oxar. För 12 daler kom han över en svart/vit brokig vars svans endast var en tvärhand lång och en röd/vit brokig. Åter tillbaka i Norrköping släppte han oxarna på en äng utanför staden. Omkring den 25 augusti upptäckte Per Andersson att oxarna var borta. Tecken tydde på att de hade rymt och försökt ta sig tillbaka mot Sonstorp. I sina försök att hitta oxarna upptäckte han dem gåendes vid Vistinge. Han lämnade dem där tills vidare.

En som noterat att det gick två främmande oxar vid Vistinge var Sissela. Hon hade troligen haft ett öga på dem och då ingen syntes till som såg ut att vara ägare till dem beslutade hon sig för att lägga beslag på de herrelösa oxarna. I månadsskiftet augusti/september 1603 sade Sissela till sin äldsta dotter, 17 år gammal, att tala med drängen Per Jönsson om att de tillsammans med drängen skulle gå och ta oxarna.

"den större dottern, ok talte honno till efter sin moders begiären ok sporde drengien till, Må wij skule tåras gå ok taga de oxerne som gå widh Wistinge, såg meente drengen ike rådeligitt ware, Suarade dotteren, Jag redz wij töris inthz: Dij wij frukter att der kommer någon som frågar eftert dhem,"

Nästa dag gick Sissela själv och talade med Per Jönsson. Hon ömsesom tvingade respektive mutade honom att tillsammans med hennes yngsta dotter, 13 år gammal, bege sig till Vistinge och stjäla oxarna. Hon lovade Per 3 daler om han och dottern Kirstin gjorde som hon sade. Sagt och gjort de begav sig iväg till Vistinge. För att inte bli upptäckta gick de skogsvägen. Oxarna drev de sedan lösa samma väg tillbaka till Kolstad. Allt detta var tvunget att göras med stor försiktighet eftersom Sisselas man dagen innan kommit hem från Kalmar. Allt gjordes utan hans vetskap.

Den oxe som Lasse Skarp hade bett sin hustru slakta, innan han begav sig till Kalmar, hade Sissela gömt undan på gården. Dagen efter Lasse var hemkommen från Kalmar begav sig Per Jönsson, på Sisselas befallning, till Norrköping för att sälja Lasses oxe till Per Skräddare. Innan Per Jönsson begav sig till Norrköping fick han 1 spann malt av Sissela istället för de utlovade 3 daler som hon lovade honom. Per tog med sig malten till Norrköping och sålde den till Per Skräddares son för 4 1/2 mark. Per Jönsson stannade kvar i Norrköping över natten. På morgonen dagen därpå när han var hemkommen från staden slaktade han tillsammans med Sissela och hennes två döttrar de två stulna oxarna. Detta gjordes i den nedre stugan på gården där också köttet saltades ner. De två hudarna sade Sissela till Per Jönsson att gå till Måns i Melby med så att han fick bereda dem. Sissela sade till Per att om Måns skulle fråga honom var han fått oxarna ifrån och vems de var skulle han säga att den ene var Lasse Skarps och den andre var hans egen som han fått av sin styvfar, Jacob Bengtsson i Lillerum, som ersättning för en skuld på 6 mark. Denne skulle i sin tur ha fått oxen av Måns Andersson i Sörtorp, Regna socken. När Per kom till Måns i Melby med hudarna frågade denne Per vad det var för hudar. Per berättade som han blivit tillsagd av Sissela att göra. Efter att Måns i Melby tagit emot hudarna lämnade han dem till sin egen dräng och Lasse i Vistinge, som fick förbereda hudarna innan Måns själv tog hand om dem.

När sedan Per Andersson åter begav sig till Vistinge, omkring den 8 september 1603, för att hämta hem sina oxar var de spårlöst borta. Han återvände tomhänt och ganska förbryllad till Norrköping.

Någon gång under september besökte Sissela Norrköping. Där stötte hon ihop med Töris Månssons hustru Kerstin. Dessa kom i samspråk, om sina från sommaren icke uppklarade ekonomiska förhållanden, varvid Kerstin *"hade gifuet henne en onda Mun"*. De trätte och skildes som ovänner. De kärva tiderna fortsatte under hösten för Sissela och Lasse Skarp. Någon gång under tiden oktober-december 1603 sålde Lasse sin återstående del i Kolstadsågen till den andre hälftenägaren Töris Månsson för 14 daler. Det var troligen också någon gång under den här tiden som Lasse och Sissela

lånade 29 1/2 daler, mot säkerhet i Kolstads skog, av rikskammarrådet Mauritz Jöransson Svan på Wi i Löt socken. Som den senare uttryckte saken: *"låndt Lasse Skarp och hustru Sijssilla i Kohlsta,...til förtäring i de hårda åhrenn,..."* 15 daler av dessa löstes senare in mot 1/4 del av Kolstads skog.

Från årsskiftet 1603/1604 ägde Töris Månsson hela kolstadsågen. På våren 1604 fanns det ca 80 tolfter bräder upplagda vid sågen. Sissela som inte kunde glömma trätan med Töris Månssons hustru i Norrköping på hösten 1603 tänkte nu hämnas på paret Månsson. Hon tvingade sin dräng Per Jönsson att ta med sig eld från Kolstad och gå och bränna ner sågen och allt virke som förvarades där. Så skedde och den nyblivne sågägaren Töris Månsson stod plötsligt utan sin nyförvärvade såg. Om denna händelse och stölden av de två oxarna talades det säkert en hel del bland handelsmännen och borgarna i Norrköping.

Per Andersson, som blev av med oxarna, beslutade sig för att undersöka vart hans oxar tagit vägen, då han troligen fått veta av sin kollega Per Skräddare att denne köpt en oxe av Sissela i Kolstad. Någon gång i mars/april 1604 skickade Per Andersson sin tjänare till Måns i Melby för att höra sig för om denne hade berett några hudar. Måns var känd i trakten för att bedriva garverirörelse. Måns berättade att han berett två hudar som kolstadsdrängen Per Jönsson lämnade till honom i september 1603. På den beskrivning Måns lämnade på hudarna kände Per Andersson igen att det var de oxar han hade köpt i Sonstorp i augusti samma år. Måns berättade vidare att Per Jönsson sagt att den ene oxen ägdes av Lasse Skarp och att den andre var hans egen som han fått av sin styvfar som ersättning för en skuld.

Per Andersson och Töris Månsson samtalade säkert med varandra om de tråkigheter de på var sitt håll hade råkat ut för i Kolstadtrakten. Per Andersson berättade om de misstankar han hade mot drängen i Kolstad då denne farit med uppenbara lögnar till garvaren Måns i Melby angående oxarnas härkomst. Drängen hade bl a berättat att den oxe som han sade var hans egen var svart/vitbrokig.

Per Andersson fortsatte att undersöka de uppgifter han hade fått av Måns i Melby genom att skicka sin tjänare tillsammans med ett vittne till Per Jönssons styvfar Jacob Bengtsson i Lillerum för att förhöra denne. Jacob Bengtsson berättade då att han gett sin styvson en oxe som ersättning för en skuld på 6 mark. Själv hade Jacob Bengtsson fått oxen av Måns Andersson i Sörtorp i Regna socken. På frågan om hur den oxen såg ut svarade Bengtsson att den var röd/vitbrokig. Per Anderssons misstankar mot drängen Per Jönsson förstärktes ytterligare i och med de uppgifter han hade fått vid besöket i Lillerum.

23

I Hett andre tinget som höls wid Rysinge
 us Regna och Skedung Borgare uti Norrlands Hant-
 werks Rådhus den 23 Augusti 1604.
 Kom för retta Per Andersson Borgare uti Norrköping och gaf
 tilkienna, att han hade köpt ett par oxar af en viss
 böggling i Skedung och Långsö församling för 12 dalars
 penning; Därför som han hade på ämbetet wid Norrkö-
 pings uti 14 dagar. Den efter förordade öfverens, samt
 wäg til bords de kompar wero, och drof ut til wistinge
 uti Rysinge Borgers Skedung de gångande uti 14 dagar.
 Sedan wende öfwer den för öfverens, så att ätärändan
 som Andersson, ingen stund som öfverens kinner, sig
 föregaff att den som oxen war kompar att på en tärn
 land, och bär på Andersson, att den som war på öfverens
 wist uti Rysinge, den som war på öfverens, och den som
 war på öfverens och öfverens wid kinner, den som war på
 öfverens att kompar, wäg fads på Andersson uti förordade
 wist, och öfverens, samt sin kinner till wa bender. 11.
 Måns i Melby uti Rysinge Borgers, och som last til frage,
 Den som fads på öfverens wist, att han wäg uti
 öfverens kinner, och öfverens fads på öfverens och öfverens,
 frage uti fads, som fads. Landfisk som til att fads

"Kom för retta Per Andersson borgare uti Norrköping och gaf tilkienna, att han hade köpt ett par oxar..." På detta sätt inleds rättegångshandlingarna om de stulna oxarna och den nedbrända sägen.

Inför rätta

Per Andersson tyckte nu att han hade så starka misstankar mot Per Jönsson i Kolstad att han bestämde sig för att dra frågan inför nästkommande ting för att på så vis få klarhet i sina misstankar. Eftersom det misstänkta brottet förrovats i Risinge socken fick Per Andersson bege sig till Risinge härads tingsplats, vid nuvarande Risinge gamla kyrka, där förhandlingarna tog sin början den 23 augusti 1604.

Per Andersson inledde tingsförhandlingarna med att redogöra för häradshövding och nämndemän om bakgrunden till sina misstankar mot Per Jönsson. Vid denna redogörelse inriktade sig Per Andersson på de olika uppgifter han fått av Jacob Bengtsson respektive Måns i Melby vad gällde den oxhud som skulle varit Per Jönssons egen.

Per Jönsson tillfrågades var han hade fått den svart/vitbrokiga huden ifrån som han till Måns i Melby hade sagt var hans egen. Per Jönsson berättade då om uppgörelsen med sin styvfar. Per Andersson påpekade då att Jacob Bengtsson uppgett att den oxen som Per Jönsson fått av honom skulle varit röd/vit brokig. Inför dessa motsägelserfulla uppgifter framkallades Måns i Melby och Lasse i Vistinge, vilka på olika sätt berett hudarna, att svära på lagboken om hur de båda oxhudarna såg ut. De berättade då att Per Jönsson sagt att den svart/vitbrokiga var hans egen men de berättade också att hudarna stämde överens med den beskrivning som Per Andersson gjort av de oxar han förlorat. Efter detta tillfrågades Per Jönsson ännu en gång om var han fått hudarna ifrån. Han höll envist fast vid sin tidigare redogörelse. Nämndemännens tålmod började då tryta, då det uppenbarligen var så att Per Jönsson ljög. Fyra utav nämndemännen förde ut Per Jönsson ur tingslokalen för att under enskilt förhör få honom att berätta sanningen. När han så åter fördes in i tingslokalen erkände Per Jönsson att han tvingats och övertalats av sin husmor Sissela i Kolstad att stjäla oxarna. Han lämnade en noggrann redogörelse för hur stölden hade gått till.

Per Andersson hade till tingsförhandlingarna haft sällskap med sin borgarkollega Töris Månsson. Den senare hade under försommaren 1604 i samband med de uppgifter Per Andersson fått fram om Per Jönssons agerande och tillsammans med det ouppklarade tvistemålet med Sissela i Kolstad mer och mer inriktat sina misstankar mot Per Jönsson, då ryktena gjorde gällande att han skulle bränt ner sägen.

Efter att Per Jönsson erkänt oxtölden tog Töris Månsson till orda och sade att han direkt anklagade Per Jönsson för att ha bränt ner hans säg. Lättad efter det tidigare erkännandet berättade Per Jönsson utan omsvep att han på Sisselas begäran bränt ner Töris Månssons säg. Efter dessa erkännanden riktades naturligtvis nämndens intresse

mot den närvarande Sissela. På en direkt fråga från nämnden om vad hon ansåg om Per Jönssons bekännelse svarade hon: *"Neij ok sade att han sade osant på henne."* Per Jönsson vidhöll sin redogörelse och *"sade sig welie döo opå att han sade sant."*

Efter denna dramatiska vändning och hätska ordväxling mellan Per Jönsson och Sissela ansåg sig nämnden vilja ha tid på sig för att ytterligare tänka över allt och beslutade att skjuta upp dom till nästa ting som bestämdes till den 7 september.

Vid dessa tingsförhandlingar fortsatte förhören med Per Jönsson. På frågan om han hade något ytterligare att tillägga till sin redogörelse och sitt erkännande och sina beskyllningar mot Sissela från tinget den 23 augusti svarade Per Jönsson att han vidhöll sitt erkännande. Han berättade ytterligare detaljer om Sissela som den drivande kraften bakom både stölden och nedbränningen av Töris Månssons såg.

Nämndemännen riktade sig nu till Sissela själv. Anklagelserna mot henne lästes upp. Sissela tillfrågades *"huad hoon der til alsådant suare wille, eller om drengien, emott henne för afund eller medh osanningh wthi någon måtto opå sagt hafuer, att hoon wid sin siels saligheett ok allt gått hoon både i denna ok tilkommende werld haufe skulle."* Sissela var nu mycket upprörd och påtagligt nervös och kände att hon inte kunde undkomma längre utan *"mz gråtande tårar, ok weed sine hender gik aff ok annbok wändades ok svarade giord gerning haufuer ingen återwendningh ok bad gud nåd denn som kommer för sådant ogudaktigt tienstefolk."* Efter att ha erkänt sin delaktighet i brotten erkände Sissela också att det var sant som Per Jönsson sade vad gällde hennes två döttrars delaktighet i stölden av oxarna. Hon sade att *"deris unge oförstånd hafue fiort juad dem hafuer warit befallit."*

Epilog

En lång och segsliten historia började nu få sitt slut. Vad som började med ett par försvunna oxar för drygt ett år sedan har efter mycken dramatik nu fått sin klarhet.

Efter överläggning kungjorde nämnden följande domar:

Per Jönsson dömdes för *"bedrivne misgerninger...stoor ogerning ok skade ähr medföld mz sågequarnen ok brent under gudz låse"* efter dels 2 kapitlet i tjuvabalken *"til green oc galga, oc ligge ogilder fore sina gerninga"* och dels efter 11 kapitlet i högmålabalken till att *"böte alt thet han ägir til treskiptis."*

Sissela dömdes för att ha *"budit ok befallt sin dreng sådane ogerningar drifua"* efter 2 kapitlet i tjuvabalken, 11 kapitlet i högmålabalken (se ovan) och 44 kapitlet i edsöresbalken till att *"standa sama rett som han thet samma giorde."*

Sisselas två döttrar, nu 14 respektive 18 år gamla, överläts till *"W:N furste ok wutkorade konungh, hertig Carl huad straff eller peen dem nådigt huar i sijndhet skall weder faras."*

Detta betydde att både Per Jönsson och Sissela dömdes till döden genom hängning. Av någon anledning klarade sig Sissela från att avrättas då både hon och Lasse Skarp och de båda döttrarna levde vidare i Kolstad fram till omkring 1607-1610.

1610 såldes Kolstad till hertig Johans av Östergötland kammarråd Per Månsson Utter. Han erhöll utav hertig Johan ärftlig frälsefrihet på egendomen den 19 oktober 1613. En ny epok inleddes nu på Kolstad i om släkten Utter köpte hela egendomen. 1620 ombildades Kolstad till säteri och Per Månsson Utter lät uppföra en mer ståndsmässig bostad.

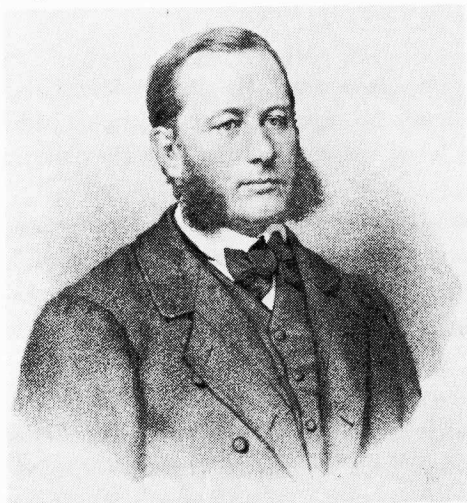
Lasse Skarp var vid det här laget död och Sissela hade troligen flyttat tillbaka till Melby med sina döttrar, där hon levde vidare fram mot 1630-talet.

Christer Öjring

LITTERATUR

- Otryckt
- Vadstena landsarkiv:
- Risinge kyrkoräkenskaper 1555-1661. LIa:a
- Risinge härads domböcker 1604-1659. AI:1
- Göta Hovrätts arkiv:
- Östergötlands renoverade domböcker 1599-1610. EVIIAAAF:2
- Tryckt:
- Almquist, J.E., Frälsegodsens i Sverige under storhetstiden. 1947
- Behre, G., Larsson, L.O., Österberg, E., Sveriges historia 1521-1809. 1985
- Bergsten, K.E., Östergötlands bergslag. 1949.
- Bördor, bönder, börd i 1600-talets Sverige. 1979.
- Helmfrid, B., Fogdar och borgmästare i Norrköping 1567-1618, (i Personhistorisk Tidskrift 1960).
- Helmfrid, B., Norrköpings Historia 1. 1965.
- Petri, G., Kungliga första Livgrenadjärregementets historia 1. 1926
- Samling af Sweriges Gamla lagar. 1869.
- Wennberg, A., Lantbebyggelsen i nordöstra Östergötland 1600-1875. 1947.
- Österberg, E., Alternativa protester i det gamla bondesamhället, (i Tvärsnitt 3/1984).

”Gärd af tacksamhet och vördnad”

Redan under antiken var de styrande klara över att vardagens möda måste brytas av någon form av festivitas. ”Bröd och skådespel” blev ett bevingat uttryck. Fortfarande söker vi anledning till fest och jubileer i olika former blir givna tillfällen. Så har i år bl a ABB STAL firat 75-års jubileum och det är verkligen inte första gången den typen av industrijubileum förekommit. År 1938 och 1943 firades t ex 25- och 30-årsjubileum inom dåvarande STAL. I år kan vi fira 100-års jubileum av ett av de största jubileerna i Finspångs historia: festen 1888 till minne av Carl Ekmans 40-åriga verksamhet vid bruket. Carl Ekman kom 22 år gammal till Finspång år 1848 och inom mindre än 10 år stod han som ägare till den gamla De Geerska koncernen. Nu 1888 ville hans ”underlydande” fira brukspatronen. De visste väl inte, åtminstone inte alla, att det var i sista ögonblicket — snart skulle svåra kriser drabba Ekman och Finspång. Men nu till festen: dess lysande höjdpunkt kom, när till Ekman överlämnades den till jubileet slagna medaljen. Den var präglad i ett exemplar i guld, i några få ex i silver samt i ett större antal ex i brons. Medaljen i silver utdelades till vissa utvalda gäster, bl a till Ekmans son och dotter, medan bronsmedaljen lämnades till övriga gäster och dessutom kunde köpas för 3 kr/st.

I reportage i tidningen Östgöten kan vi läsa om hur disponent Höijer överlämnar medaljen i guld, silver och brons till Ekman, hur skogsförvaltare Karsberg med i uniform klädda skogsvaktare (en av dem var min farfarsfar) vid sin sida presenterar ett arbete, ”Anteckningar om Finspong med flera egendomar tillhöriga Carl Ekman”, hur av skollärare Abel Bergsten författade hyllningsversar sjungs av skolbarnen m m.

För allt detta tackade Ekman och nedkallade, vänd till barnen, ”med af tårar rörd stämma Guds välsignelse över skolans arbete”. Så dukades till middag i stora galleriet och där fortsatte hyllningstalen till dess att häradshövding Odelstierna (bosatt på Göstad i Vånga) vid desserten avslutningsvis föreslog Carl Ekmans skål. När skymning- en föll, ”strålade parterren bakom slottet i festlig klärering. Mitt på parterren var en transparang med fanor och emblemer och härifrån hängde marschaller i vågiga festoner åt båda sidor. Auroratemplet i parken var rikt belyst och överallt brunno marschaller. Kl. 19.00 kom arbetarnes fackeltåg...” —men här överlämnar jag ordet till Frans Dahlqvist som på sitt karakteristiska sätt, med en blandning av fakta och fantasi givit en levande skildring av händelserna i en artikel i ÖD september 1938:

Det var år 1888 i september som meddelande hade lämnats om en uppvaktning med fackeltåg, illumination med marschaller och fyrverkeri, musik och tal. Brukspatron hade varit i Finspong jämnt 40 år. Brukspatron var Carl Ekman, vilken som 22-årig hade kommit till Finspong 1848, och minnet skulle celebreras med medaljutdelning och uppvaktning. En guldmedalj hade präglats med hans bild och dedikation. Bronsmedaljer funnos att värva för 3 kr. pr styck för dem som ville anmäla sig härför. Det finns nog kvar några få exemplar ännu i Finspong, men många äro de icke. Framsidan av denna medalj bär brukspatronens namn och bild och på baksidan läses ”Gärd af tacksamhet och vördnad. Af underhafvande 1848-1888”. Den konstnärligt begåvade ingenjören-kanonkonstruktören, Harald Thronsen målade tvenne dekorativa, manshöga vapensköldar med motiv från den dåtida brukshand- teringen. De placerades nedanför den spelande vattenfontänen och belystes med tjärtunnor och marschaller. Man hade icke det elektriska ljuset med alla dess agremanger att tillgå vid denna tid. Fackeltåget blev även ett problem, ty facklor att köpa voro något okänt. Det blev att börja tillverkningen av facklor av tjärved, riktiga tyrbloss. De skämdes sannerligen ej för sig utan brunno högt i skyn och rökte så fackelbärarna voro svata som sotare. Och när klockan i slottstornet medelst 8 slag förkunnade att tiden var inne för uppvaktningen, vilken till regis- sör haft ingenjören Knut Th. Saxenberg, till sin läggning icke så litet originell. Den vid bru- ket verksamma musikkåren under ledning av järnarbetaren W. Nahnfeldt, sedan många år tillbaka alltjämt bosatt vid Fagersta bruk, spelade upp en marsch och från Stora bron satte sig tåget i rörelse med hundratal facklor. Som bärare hade ingenjör Saxenberg sökt att para ihop gubbar och gummor, unga och gamla om vart annat. Nedåt slottsgården och parken gick tåget. Där brunno marschaller, vattenfontänen kastade sina kaskader framför den Thron- senska dekorationen, allt under det att salut gavs från Tornhagen med midsommarbatteriet. Den uppvaktade brukspatron Ekman med sin familj jämte inbjudna samlades på terrassen under det musiken spelade och fackeltåget gjorde sin rond runt slottsparken. Inga tal före- kommo, ty uppvaktningen med medaljöverlämnandet hade skett före middagen av skogsche- fen i spetsen för ett 15-20-tal uniformerade skogsvaktare. Vid samma tillfälle erhö- ll kanongjutaren Adolf Eriksson patriotiska sällskapets guldmedalj. Han var av en gammal

Finspongssläkt och hans far, som var murare, hade avkonterfejats av självaste Per Hörberg och hängde på Finspongs slott i dess tavelgalleri. Men en fanns ibland de uppvaktande, som ej var belåten. Det var kanonfilaren Johan Fredrik Hultner, mekanikus av rang. Han var den som utförde den första bakladdningskanonen vid Finspong på 1800-talet, den kanon vars motsvarighet ligger bortglömd uppe vid spränggroppen. Den har icke vördats i likhet med en annan gammal trotjänare, den stora ånghammaren vid Sandviken. Den har fått en hedersplats i parken vid bruket, där den drömmer "om förn stora dar"

Alltnog: Johan Fredrik var icke belåten för att han icke, liksom Lod fick en penning även. Innan han gick i fackeltåget hade han tagit några supar brännvin — det kostade bara 2 kr. kannan och det kunde man väl ha råd till — när patron bjöd på öl och smörgåsar. Ingenjören Saxenberg, som alltid titulerades "verkmästaren", hade all möjlig möda att tysta ned den fri-språkige Johan Fredrik, som insisterade att en kanongjutare var väl inget emot en kanonfilare, vilket väl verkmästaren borde förstå. Men värre var det med Hultners antagonist, kanonrefflaren Fredrik Jönsson, vilken i likhet med Johan Fredrik Hultner var urmakare. Dagen till ära hade Fredrik Jönsson skrudat sig i vit väst, som efter fackeltåget var betydligt sotig. När se'n ölet och smörgåsarna m.m. gjort sin verkan, domnade Fredrik Jönsson av under en buske i slottsparken, för att när musiken klämde i med sista marschen, kvickna vid och rusade rätt över strömmen i det fotsdjupa vattnet hem till sin Johanna på Bruksgatan. Plåtslagare Wallenius, som var en spjuver, glömde icke att påminna Jönsson om hans genvägar hem från uppvaktningen. Så småningom var uppvaktningen slut, facklorna uppbrunna och marschallerna slocknade. Men därmed var icke det festliga inslaget slut. Brukspatron hade uppdragit åt de båda fröknarna Bergström, som residerade på Finspongs värdsbus, att alla manliga och kvinnliga uppvaktande skulle i orangeriet förplägas med smörgåsar och öl. Det blev rusning till ölsejdlarna och smörgåsarna. Ölet var icke i fråga om styrka av vare sig klass I eller II. Det var vad man på den tiden kallade bajerskt öl, med rätt hög alkoholhalt. Det höll på att bli panik i växthuset, när slutligen den manhaftige ingenjören Saxenberg uppträdde och ingrep i distributionen av öl och smörgåsar. En och annan hade då likväl hunnit förse sig med så pass många sejdlar öl att dessa tillsammans med oset från marschaller och facklor gjorde att de fallna hjältarna lägo kringströdda i parken, vimmelkantiga av kalaset, som man nog bättrat på med lite "starkt" hemifrån dagen till ära.

Och dagen efter, som var fru Augusta Ekmans — född v. Scheele — namnsdag, tackade brukspatronen medelst ett anslag på porten för den ära som vederfärits honom genom den ståtliga uppvaktningen till minne av hans 40-åriga vistelse i Finspong.

Medaljen då? Jo, den är 56 mm i diameter och graverad av A Lindberg - dvs den kände medaljgravören Adolf Lindberg (1839-1916) - som här satt sitt namn och året 1888 på åtsidan och initialerna AL på frånsidan av medaljen. Åtsidan visar en bröst-

bild av brukspatron Ekman med vänster sida i profil. Runt medaljens åtsida står • CARL • EDWARD • • EKMAN •. Frånsidan har texten GÄRD AF TACKSAMHET OCH VÖRDNAD utmed övre kanten och centralt visar den en kvinna klädd i kappkrage och skinnförkläde, som sitter på ett smidesstöd med händerna stödda på en omvänd slägga. Bakom henne syns: vid hennes vänstra sida främre delen av en kanon och i bakgrunden Finspångs bruk med bron framför och skogen bakom - vid hennes högra sida sädesax, en bikupa, en del av ett lokomotiv och i fonden skog. Allt det här är ju symboler för Ekmans verksamhet och flit grupperade kring "industriens gudinna". I nedre delen av medaljens frånsida finns en flikad tavla med eklöv på sidorna och texten "AF UNDERHAFVANDE 1848-1888".

Aron Oskarsson

KÄLLOR OCH LITTERATUR:

- Artiklar i Östgöten 1888
- Artikel i ÖD 1938 av Frans Dahlqvist
- Numismatiska meddelanden XVIII (1908)
- Industriens män
- Uppgiftslämnare:
- Viggo Jacobsson
- Christer Öjring

FINSPÅNG FÖRR . . .

Kalkugnsvägen på 1960-talet

Norrköpingsvägen 1943

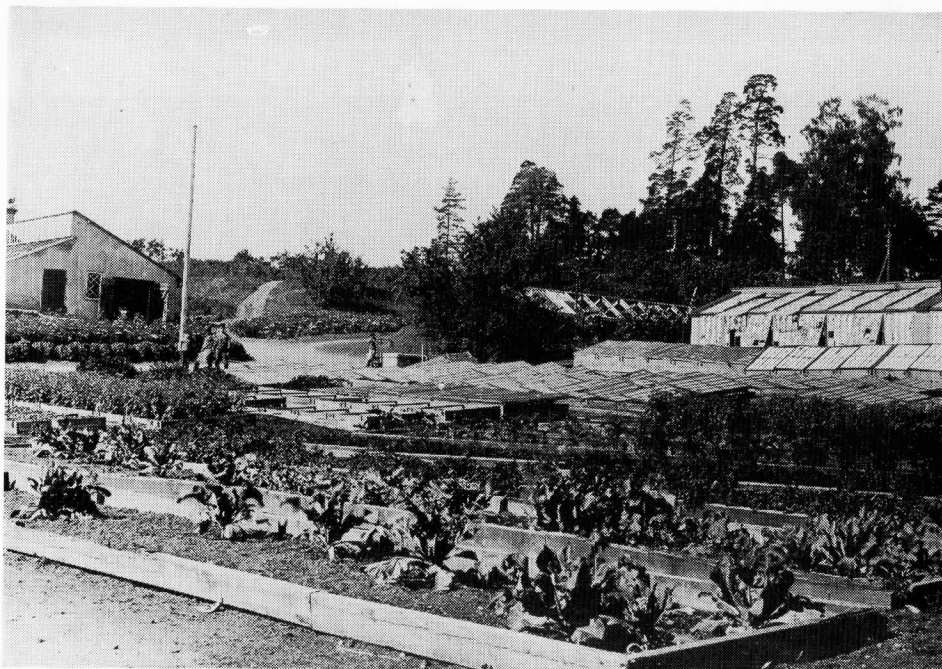
. . . OCH NU

Intervju med äldre Finspångsbo

Många av oss nutida finspångsbor vet ingenting om hur den gamla slottsträdgården såg ut och om arbetet och livet där. Redaktionen har träffat fru Gertrud Malm, som är dotter till den siste trädgårdsmästaren på slottet. Här berättar hon om trädgården, sina föräldrar och sin egen barndom i denna vackra och blomstrande omgivning.

Min pappa, Carl Gustav Johnsson, var anställd av baron Fleming som slottsträdgårdsmästare. Pappa var utbildad i Dresden och hade varit gesäll där tillsammans med tre bröder. På 10-talet övertog Finspångs Metallverk området och pappa arrenderade trädgården. Trädgårdsmästarbostaden låg vid Norra gatan 6. Trädgården var 7 tunnland stor. Den var fantastiskt fin. Där fanns terasser med bärbuskar och blommor och högst upp mullbärsträd som hade stora goda blårröda bär. Här fanns också härliga spaljépäron och jordgubbsland. Det fanns tre alléer- Rävbacken, Mellangången och Kråkbacken. Trädgården var omgiven av en slaggmur och en grind med hänglås.

Finspångs slottsträdgård år 1910

Ragnhild, Ingegerd och Gertrud Johnsson i trädgården

Pappa hade trädgårdselever som bodde på övre botten och de arbetade för kost och logi. Pappa höll sträng disciplin. Vi hade också häst, hund, katt, kaniner och en gris. Här var alltid mycket att göra. Det fanns bl a växthus av glas och en arbetslokal med två eldgröpar och värmen fördes genom rör till växthuset. I arbetslokalen tog vi emot varor och utförde binderiarbeten m m. I ett växthus fanns vindruvor, i ett annat persikor och i ett tredje rosor. Hushållet var stort. Vi hade en jungfru och en dräng samt hjälpgummor för byk. Det var frukost, förmiddagskaffe, middag, eftermiddagskaffe och kvällsmat för alla elever, anställda och familjen. Pappa och eleverna åt för sig i köket på vardagarna och mamma och vi flickor, tre stycken, i matsalen. Kusken Svensson som också var brevbärare kom och drack kaffe varje dag. Mamma med medhjälpare hade mycket att göra. Man måste ta reda på alla bär och frukter. Dessutom hade vi nästan alltid gäster.

1914 öppnade vi den första blomsteraffären som mamma och min äldsta syster Ingegerd skötte. När mamma dog 1925 lämnade pappa trädgården, som övergick till Finspångs Metallverk. Han och syster Ragnhild skötte sedan affären.

Om min familj kan jag berätta att pappa var skåning och mamma sörmländska. Vi var tre döttrar i huset: Ingegärd, som var äldst, Ragnhild och så jag. Mina föräldrar var temperamentsfulla och färgrika personer. Vi hade ett glatt och trivsamt hem med många fester, dans och musik.

Min barndom tillbringade jag i trädgården för det mesta. Jag lekte, fantiserade, sjöng och trallade, plockade bär, red barbacka, plockade violer och sålde. Som den yngsta var jag omhuldad och litet bortskämd. Jag gick i skola på Högby. Min skolfröken hette Lustig. I tredje klass gick jag i Ekmanska skolan för fröken Bruzelius, gift Flo-man. I femte blev vi en klass med bara flickor. Vår lärarinna hette Anna Nilsson. Så gick jag två år i realskolan men måste sluta för att sköta om min mamma som var svårt sjuk.

Jag har ett roligt minne från barndomen: Klockare Hallberg gick ända från Risinge till vårt hus i slottsträdgården vid Norra gatan för att undervisa Ingegärd i piano. När han var färdig med lektionen fick vi flickor alltid komma in och dansa Finspångspolkan, som han dundrade fram på pianot. Det var roligt. Finspångspolkan tror man komponerats av Pehr Hörberg.

När mamma dött skötte jag hushållet åt pappa och fick sedan plats på Handelsföreningen, satt i kassan 1933-34. Jag hyrde rum tillsammans med min syster på Hällestadsvägen, nuvarande Pirvägen. Jag gifte mig 1936 med en ingenjör på STAL.

Finspång var så trevligt i min barndom och ungdom. Min syster Ingegärd spelade på biograf onsdagar, lördagar och söndagar och på somrarna ackompanjerade hon sångare i Folkets Park. På det sättet fick jag tillfälle att se filmer, uppleva operor och operetter i Folkets Park. Jag hörde både operorna Madame Butterfly, På Sicilien, Carmen och operetter som Leendets land och Konung för en dag. Det var tider, det! Kulturlivet är inte så blomstrande nu som då, men Finspång är fortfarande en trevlig plats att bo och leva i.

1930-talets STAL

I år fyller ABB-STAL 75 år. Det är en aktningvärd prestation. I kamp med turbinjättar såsom General Electric, Westinghouse, Siemens och AEG har det lilla STAL lyckats hålla sig kvar på världsmarknaden. Genom förbättringar och nykonstruktioner har man lyckats få ut mer och mer elektriskt energi ur en given bränslemängd. Och en skicklig verkstadsavdelning har lyckats tillverka slitstarka och väl fungerande produkter. Inom industrin sker ständigt förändringar. Så ock på STAL. De 75 åren innehåller många skeden.

Jag ska här berätta om ett skede, 1930-talet, om hur den nystartade yrkesskolan fungerade, och hur det då var för en yngling att träda in i arbetslivet.

Yrkesskolan startade 1931. De två första åren enbart med praktisk undervisning. 1933 startade den teoretiska. Verkstadsklubben var ganska skeptisk i begynnelsen. Man mistänkte att företaget genom de låga lärlingslönerna skulle skaffa sig billig arbetskraft. Jag började på yrkesskolan 1934 men minns inga negativa omdömen från någon. Så kritiken mot skolan var kortlivad.

1934 var STAL en liten verkstad. All verksamhet, utom modellsnickeriet, var förlagd till samma byggnad, den som senare döptes till Ljungströmsverkstaden. Modellsnickeriet var inrymt i en träbyggnad utmed Slottsvägen. Ljungströmsverkstaden var desutom på den tiden betydligt mindre än dagens. Två stora montagehallar och fyra väningslokaler som vetter mot Norrmalm tillkom på 1940- och 50-talen. Företaget expanderade hela tiden ända fram mot 1980. De Geersverkstaden, Lavalverkstaden och Norrmalmsverkstaden byggdes. Detta trots att verksamheter flyttades från Finspång: kylmaskintillverkningen till Norrköping och deltillverkningar till Västerås, Linköping och Ludvika. Men för 55 år sedan var all denna verksamhet koncentrerad till den lilla Ljungströmsverkstaden, där bortemot 500 man jobbade. Det var trångt men gemenskapen var stor och trivseln påtaglig. Det var omtumlande för en grabb att komma in i denna stora verkstad med så mycket folk, så många underliga maskiner och arbetsprojekt, och så många olika aktiviteter. Jag hade förut jobbat en sommar vid Yxvikens sågverk och 1 år hos John Fröberg i Lotorp. Det var när Fröbergs började tillverkningen av gummerade pappersremсор. Min uppgift var att koka limmet till dessa. Jag hade alltså lite arbetslivserfarenhet och kunde jämföra. STAL:s mekaniska verkstad föreföll vara oändligt stor. Det var lätt att villå bort sig bland maskinerna första veckorna. Det var ett stort äventyr men jag kände mig hemmastadd från första dagen.

Verkstadsskolan, som var 4-årig, var upplagd så att man första året var springgrabb på olika avdelningar, en eller två månader på varje. Som springgrabb fick man nästan dagligen påminnelser om Finspångs kanonepok. Många fasta mätverktyg var ett arv

från kanonverkstaden. Det kunde t ex stå instämplat på ett verktyg: "Gigg för aftryckare 37m/m SSK Modell 98 B. 11/11 1901". Det var texter som satte fantasin i rörelse.

Andra och tredje åren jobbade vi i lärlingsmaskiner, men dessa var inte koncentrerade till en lärlingsavdelning. De fanns i sin naturliga maskingrupp. Lärlingssvarvarna fanns följaktligen i svarvarlaget osv. Men vi fick också vara smedhalva. Fick lära oss hantera en slägga och vi fick följa det fascinerande färgskådespel i smått, som utspelades på en rödglödgdad korpspets och som indikerade när rätt ögonblick var inne för kylningen så att rätt hårdhet skulle ernås. Vi fick vara hantlangare åt reparatörer, hjälpare i stora arborrverket, vi fick svara för drag- och hårdhetsprovsningsverksamheten samt också för skärpslipningen av alla småborrar. Detta gjordes för hand. Instruktör och yrkeslärare var Erik Pettersson. Han kallades alltid "Lärlings-Pelle". Dylikt sätt att benämna folk var allmänt. Det fanns t ex "Åby-Pelle", "Arboga-Pelle" och "Motala-Pelle", även "Kontroll-Kalle", "Kontroll-Nisse" och "Ritsar-Erker". Erik Pettersson var kunnig. Han hade varit idrottsman och det var kanske därför han kunde ta grabbar på rätt sätt. Fjärde året slutligen fick vi jobba i det yrke vi valt.

Erik Pettersson

Lärlingslönerna var låga: 15, 25 och 35 öre i timmen för första respektive andra och tredje åren. Fjärde året arbetade vi under verkstadsavtalet och tjänade bra: 75 öre till 1 kr i timmen. De äldre arbetarna som var uppe i högsta betalningsgruppen hade 96 öre i timmen i garanterad minimilön, men genom ackordsarbete låg förtjänsten mellan 1:25 och 1:40 i timmen. Penningvärdet var ju annorlunda. Som jämförelse kan nämnas att en liter mjölk kostade 20 öre, en biobiljett 75 öre, en cigarett 5 öre. Man köpte i stor utsträckning cigaretter styckvis. En herrcykel kostade 135 kr. En fullbetald verkstadsarbetare behövde alltså 100 timmars arbetsförtjänst för att kunna köpa en cykel.

Teoriundervisningen var förlagd till kvällstid. Vi slutade på verkstaden kl. 15.12 och hade teorilektioner mellan kl. 18.00 och 20.00. Det blev mycket cykelåkning för en lotorpare. Jobbigt på lerig höstväg och snöiginterväg. Det fanns inga läroböcker för yrkesundervisning på den tiden. Via diktamen fick vi anteckna i våra anteckningsböcker.

Kurserna var hämtade från realskolan och den lägre tekniska utbildningen. Men vi hade framstående lärare. Det var:

Oscar Källman, adjunkt på samrealskolan

Verkstadschefen John Nordin

Den gamle provinsialläkaren Oscar Berthner

Harald Törnblom, som blev disponent på Metallverken

Ragnar Bengtsson, vars like som pedagog man får leta efter

Eric Östmar, som blev gasturbinchef

Bertil Demhern, som vid den tiden hade kommit ut med finspongsromanen "Herrarna på Herrgårdsvinden" samt

Bertil Wettergren, Viktor Strand och Oscar Svensson m fl.

Ibland kom major Eric M Lindgren på inspektion.

Den praktiska undervisningen som ovanbeskrivits gjorde att vi fick se oss omkring på verkstaden ganska ingående. Jag kan svårligen tänka mig ett bättre sätt för en ung människa att introduceras i arbetslivet. Under de tre första åren, då ju undervisningens syfte var att ge elementära färdigheter i alla på verkstaden förekommande yrken, fick vi liksom på köpet kunskap om hela turbintillverkningen, blev bekanta med hela maskinparken och alla dessa tusentals detaljer som ingick i turbiner och kylmaskiner. Vi blev delaktiga i de vardagsproblem som finns på en stor arbetsplats. Men framför allt lärde vi oss känna och fick personliga relationer till hela verkstadspersonalen. Allt det här sista tyckte jag var minst lika värdefullt som själva yrkesutbildningen. Det går nutidens fack- och yrkesskoleelever miste om. Tag det här gärna som ett inlägg i skoldebatten.

Jag började som springgrabb i arborrarlaget. När jag efter ett par år kom tillbaka dit som hjälpare i det stora arborrverket åt Ernst Ståhl, bestämde jag mig för att bli arborrare. Så följde några kämpiga år. Arborring var ett svårt yrke. Det tog lång tid innan jag kände att jag kunde bemästra alla svårigheter. Olle Larsson, som senare skulle bli mästerbrottare, blev min läromästare. Han hade börjat ett halvt år före mig och blev snabbt en driven yrkesman.

När man ser ett gammalt gruppfoto av arbetare, tycker man att alla ser nästan likadana ut, stöpta i samma form, ett grått kollektiv. Men jag kan intyga, att kollektivet på STAL år 1935 var ett färgstarkt gäng. Där fanns verkligen skickligt yrkesfolk, som kände stolthet över sitt arbete. Där fanns allmänintresserat folk med breda kunskaper i allehanda ämnen och som med stor beredvillighet delade med sig av sitt kunnande och sina erfarenheter. Där fanns också färgsprakande individualister och historieberättare. Åldersfördelningen var 14-75 år. De äldsta hade varit med om kanontillverkningen. En krydda var den ständiga rivaliteten mellan FIK och AIF, de båda idrottsföreningarna som 1937 slogs samman till FAIK. Båda lagen spelade i Södra Mellansvenskan, som division III kallades och det var hårda orddueller efter varje

match. Skovellaget var ett starkt AIF-fäste. Där var det säkrast att hålla inne med eventuella FIK-sympatier.

Om man ser tillbaka 50 år i tiden och jämför, är det stora förändringar som skett. Man kan nästan tala om en revolution med avseende på turbinernas konstruktion och prestanda, liksom arbetsmaskinerna och verktygen samt företagets filosofi och organisation. Men det som förändrats mest är sättet att umgås. Relationerna mellan åldersgrupper, mellan arbetare och tjänstemän och mellan över- och underordnad. Man visade stor vördnad och respekt för de äldre och det var otänkbart att "säga du" förrän de själva föreslog det. Förmännen, åtminstone de äldre, höll distans till sina underlydande. De titulerade varandra med efternamnet. Förmännen hade alltid slips. Slipsen var en sorts gradbeteckning. Samma slips kunde hänga med i många år, dag för dag. Det fanns slipsar som man kände igen från gamla John-Fröberg-kataloger.

Verkstaden styrdes auktoritärt med direkta bestraffningar. Det var t ex förbjudet att åka cykel på verkstadsgården. Det hände att folk som syndat mot det påbudet måste stanna hemma en vecka. Detsamma gällde tobaksrökning. Det var rökförbud på verkstaden. Men man fick röka på WC i samband med naturbehov. Därför blev den stora 8-mannatoaletten ett livligt besökt rökrum. Då och då gjordes där razzia och då åkte alla ut som rökte och hade byxorna på sig. Regelrätta utskällningar för småförseelser var också mycket vanliga. Tjugo år senare när de hårda bandagen mjuknat och umgängestonen var en annan, hörde man dock ibland en del som sa: "Det var bättre förr, då var det i alla fall ordning på verkstan".

Omsättningen på arbetskraft var väldigt liten. Beteckningen "Hopp-Jerka" var ännu ej uppfunnet. STAL var en ganska sluten värld. De flesta anställda var infödda finspångsbor. Fäder, söner och sonsöner arbetade på företaget. Där fanns t ex Alfred Forsberg med sex söner och tre generationer Göhl, liksom tre generationer Gustavsson, där "Kalle i Anga" var ålderman. Han var en hedersman. och det var han som sköt i slottskanonen på valborgsmässoafton. Han dog i arbetet när han var 72 år. Det var en gripande och överklig syn när hans båda söner Eugen och Aron bar ut sin döde far på bår.

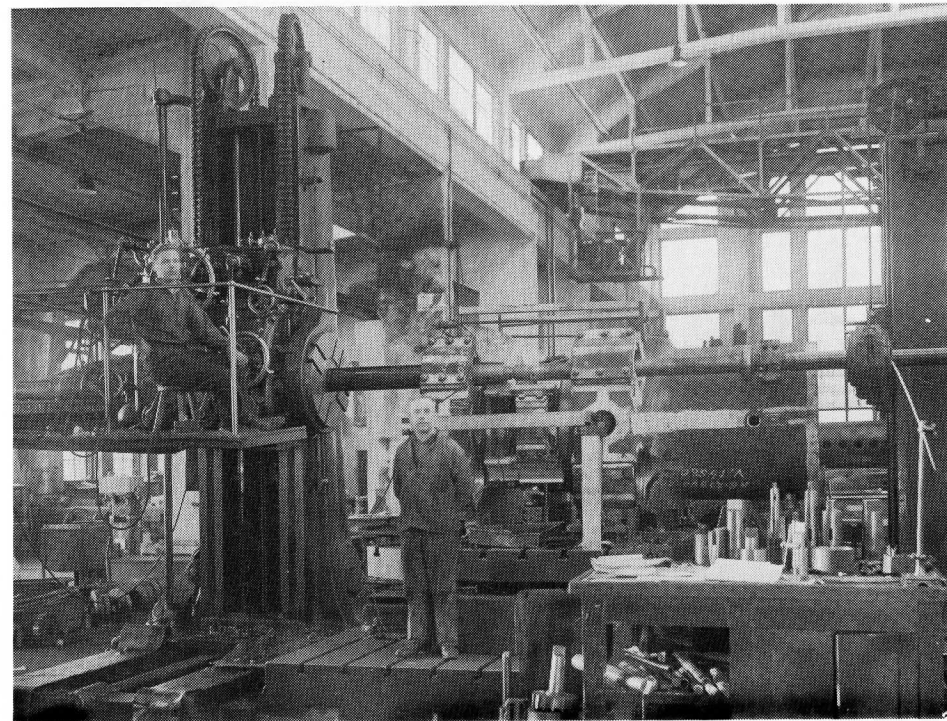
De flesta "stalarna" bodde på Östermalm, där de 45 trähusen med fyra familjer i varje dominerade stadsbilden. Alla kände alla och flyttningsfrekvensen var mycket låg. Alla kvällar och lördagseftermiddagar från sensommaren till november hördes vedkaparnas sång och gick man på Brovägen hördes ofta någon som övade hornmusik. Före bilen var det cykelns aktionsradie som satte gräns för de geografiska utsvävningarna. Jag spelade fotboll i Lotorps B-lag och jag minns hur jag tyckte att jag kom ut i stora världen, när fotbollsbussen gick till Sonstorp eller Rejmyre. I denna lilla och idylliska

värld var STAL:s resemontörer budbärare från exotiska länder. De reste i alla världsdelen och en del hade stor förmåga att levandegöra förhållanden i främmande länder.

1939 utbröt andra världskriget. Det betydde slutet på en epok både siffermässigt och till innehållet. Det stundade bistra tider. Dessutom blev snart den första delen av de Geersverkstaden färdig. Den kallades Högverkstaden. Några avdelningar flyttades dit och därmed bröts närheten och den direkta kontakten mellan arbetslagen.

Samma år som kriget slutade, 1945, var de Geersverkstaden färdigbyggd. Den invigdes under pompa och ståt med landshövdingstal och blåsmusik. På de Geersverkstaden fick yrkesskolan egna lokaler och yrkesutbildningen fjärmades från det arbetsliv i vilket eleverna så småningom skulle inpassas.

Runo Lindvall

Stora arborrverket 1936. Arborraren är Ernst Ståhl och lärlingen på manöverbryggan Runo Lindvall. Arbetsobjektet är ett s k legoarbeta, en hydraulisk press till Liljeholmens kabelfabrik. Vikten på huvudkomponenten är 14 580 ton.

I förändringens vind

I maj nittonhundratrettiofå stiger en ung flicka av tåget vid Finspångs station. Och vid samma tid stiger kanske någon på tåget för att fara till Amerika. Hon ser sig omkring. Hon tycker inte riktigt att det hon ser motsvarar vad hon tänkt sig. Hon har trott att Finspong är en stad. Finspong är en känd ort i hela Sverige. Fröbergs postorderkataloger har fört ut namnet. Men här syns ju inte mycket mer än själva stationshuset och några lokstallar. Och det blå blänket från Skuten på andra sidan spåret. Men så upptäcker hon att det finns en kiosk vid sidan av stationshuset. Med sin enkla resväska i handen går hon dit för att fråga efter vägen till lasarettet, där hon fått plats genom en annons i Husmodern. Efter kioskdamens anvisningar beger hon sig in på en väg, kantad av yviga lövträd. Vallonvägen är namnet på gatan. En brun villa ligger till höger. Rektor Lagerströms villa får hon veta senare, och till vänster en stor vit villa i en lummig park, Majorsvillan. På höger sida skyltar Telegrafan och Posten. Hon passerar Östgötabankens ståtliga entré. Här verkar det vara ett centrum. En gata som viker av i vinkel mot Vallonvägen syns kantad av affärer. Men hon måste vidare på Vallonvägen. Hörnhuset mitt emot banken är Järnbolaget. Hon går förbi en blomsterhandel, en damfrisering och bokhandeln. Snart imponeras hon av Kommunalkontorets röda tegelfasad. Nu kantas vägen till höger av vackra villor med fruktträdgårdar omkring. Till vänster ser hon låga vitrappade 1700-talshus. Vägen hon går på är kantad med

trottoarer av trä. Trätrottoaren följer hela Vallonvägen upp till torget i ena riktningen och på Östermalmsvägen genom hela bebyggelsen åt andra hållet. När villorna på högra sidan tar slut vidtar en mur av ovanligt utseende. En mycket vacker mur. Flickan funderar på vad den är gjord av. Den är konstrikt hopfogad av grönskiftande stenar, som ser ut som glas. Innanför muren mullrar och brummar, ryker och dundrar Finspongs stora industrier genom dagar och nätter. En arbetets sång. Till vänster om sig har hon Savoy kafé och därefter Apoteket. Hon kommer ut på en öppen plats, Torget, och det kantas av Handelsföreningens två affärer. Den ena butiken för alla slags textila varor och den andra är en speceriaffär. Så snart hon lämnar Torget ser hon lasarettet. Tydligt har hon redan passerat genom staden, tänker hon, för bakom lasarettet skymtar en sjö. Och skogen tar vid efter några villor längs Pirvägen.

Efter några dagar på lasarettet går hon ut och bekantar sig med resten av samhället. Vid Snippen börjar Sjöviksvägen. Där ligger Frälsningsarméns röda byggnad i en idyllisk björkbacke. Mitt emot Snippen är ett kärr. Vid en stolprad som finns där binder torgbönderna sina hästar när det är torgdag. Mitt emot Frälsningsarmén ligger några bostadslängor, som ägs av bolagen på orten. Bakom dem vidtar Svälthagsområdet, som mest består av skog. Hon går vidare på Sjöviksvägen, går över järnvägen och ser det bergiga Sjövik, ett egnahemsområde med många villor, som ibland ligger hisnande högt ovan vägen. Några affärer ser hon också.

Hon vänder och går tillbaka till Snippen, följer Bergslagsvägen mot Centrum. Villor på ena sidan, idrottsparken på den andra. Så tätar hus och butiker och kaféer. Café Continental, Tvetströms skoaffär, Fiskarn's kafé, Ingrid Svenssons modeaffär, färgaffären, Centrumhuset med Edqvists Blomsterhandel, garnaffären, en kappaffär, guldsmedsaffären, Dahlgrens konditori. På Dahlgrens sitter man om sommarkvällarna ute i trädgården vid små bord och lyssnar på musik från musikpaviljongen och hör plasket från en liten fontän medan man smuttar på en kaffe eller läsk med bakelse. På andra våningen i Centrumhuset är Bröderna Gustafssons möbelaaffär. Sedan kommer ytterligare en hattaffär, Oscarias skor och Evert Johanssons herrekipering.

På vägens andra sida finns bland annat Elim och Folkets hus. Men det som ger prägel åt hela centrum är NÖK:s hörnhus. Det har ett brett runt torn i hörnet av Bergslagsvägen och Kalkugnsvägen. Det första man lägger märke till, från vilket håll man än kommer. Nästan mitt emot på andra sidan är värste konkurrenten, Kindblads, som har "Kungl. Hofleverantör" med guldbokstäver på dörren. Där är det fint att handla, och där kan man köpa mat av utsökt kvalitet och Kindblads kaffe är det bästa som finns. Det är vida berömt. Kindblads har också en husgerådsavdelning med vackert porslin och glas. Längs Kalkugnsvägen ligger också ett antal butiker, exempelvis vitvaruaffären och Alms. Och långt ner i backen finns ett hotell.

År har gått sedan dess. Många år. Flickan har blivit äldre och dansar inte längre längs trätrottoarer som då. Trätrottoarerna finns förresten inte längre. De förr ofta dyiga vägarna har asfalterats. Hon tänker, att om den finspångsbo som reste från samhället samma år som hon kom dit, kom tillbaka nu, skulle han inte känna igen sig. Järnvägen är nedlagd. Så med tåg kan han inte komma. Buss eller bil är det enda. Han skulle vilset se sig om efter gamla Östgötabankens mäktiga entré eller efter Konsumtornet. Han skulle leta förgäves efter en järnaffär eller en modist. Med förundran ser han hur Vallonvägen huggits av och bildat en nedsänkt plats, ett nytt torg. Om han begav sig mot Östermalm skulle han sakna Teatern, där biopublikens kö brukade ringla upp på vägen och där Föreläsningsföreningen brukade samla fullsatt salong varje tisdag. Och han skulle inte hitta Östermalmsklubben. Men han ser hur stort samhället blivit medan han varit borta. Skogen har flyttat på sig och lämnat plats för helt nya bostadsområden, Hårstorp, Grosvad, Storängen, Svålhagen, Viggestorp, Mellangrind och Nyhem. Långt uppåt Tuppen har husen klivit. Vid stolparna i kärret vid Snippen binder inte längre någon torgbonde sin häst. Där ligger nu stora bostadshus och en Konsumbutik.

Finspång sträcker sig längs Bergslagsvägen till Mellangrind och längs Norrköpingsvägen nästan fram till kyrkan i andra riktningen. Bilar och bussar susar fram. Fotgängare finns snart inte. Bara Posthuset är sig likt. Men Spetaln bakom det är borta.

I stället finns tillfälle att beundra allt det nya som vuxit fram medan han varit borta. Det storslagna förvaltningshuset till exempel. Eller den ståtliga Vårdcentralen. Eller Hotell de Geer. Han ser nya affärshus, där Östgötabanken nu finns. Och han faller i beundran över den mjuka sträckningen av den nya bron över Skuten. Och han betraktar gång- och cykelbron som går från Folkets Hus till Nyhem, högt ovanför backen där det fanns en kvern en gång. Mycket är både storslaget och vackert. Det är bara det att han inte känner igen sig. Allt är förändrat.

Elsa-Christina Ek

Minnesglimtar från lasarettet i Finspång på 30-talet

Längst bort i korridoren på vinden till gamla lasarettet bodde fröken Ida Björkengren. Hon var lasarettets sömmerska. Hela dagarna satt hon i den dragiga vindskorridoren vid sin symaskin och sydde lakan, örngott och skjortor, fällade handdukar och sydde patientkläder m m. Varje vecka skickades högar med trasiga kläder från lasarettets tvättavdelning upp till henne och allt lagade hon.

Biträden vid lasarettet på 30-talet. Artikelförfattarinnan längst till höger.

Molniga dagar var det mörkt där hon hade sin syplats. Korridoren hade fyra små rundbågade halvfönster. Ida Björkengren borde ha haft ett ljust och varmt syrum. Hon hjälpte verkligen till att hålla lasarettets driftkostnader nere. Hon stannade kvar på sin post tills hon pensionerades. Som den samvetsgranna och flitiga, en av arbetslivets aristokrater, må vi minnas henne.

Där på vinden bodde även sex biträden — jag var en av dem — tvättförestånderskan och två sköterskor. Här fanns även en toalett för oss tio. Biträdesrummen var cirka tretton kvadratmeter för två personer. Möbleringen bestod av en säng på varje sida av rummet, två pinnstolar, ett litet skrivbord med två lådor, en byrå med tre lådor. Det blev en och en halv låda var. På golvet låg en hemvävd rutig garnmatta i blått och vitt framför varje säng. Mattorna hade fru Kullander i Torstorp vävt.

På vinden fanns för övrigt förvaringsutrymmen. Där stod bland annat en trasig spinnrock. Husmor gav mig tillstånd att få låna den. Min rumskamrat och jag hjälptes åt att få den i gångbart skick. Vi repade upp en maskinstickad gammal klänning. Av de tunna trådarna spann vi tillsammans fyra till en tjock tråd och vi hade garn att virka och sticka av för lång tid framöver.

Arbetet på lasarettet var tungt och slitigt men arbetsandan var god och vi kände att vi gjorde en insats, var till nytta och kanske ibland till glädje för patienterna.

Märta Johnsson

Medlemmar 1988

Abenius Erik	Friman-Bergström Nina	Eriksson Bror
Abrahamsson Olov	Bertne Sten	Eriksson Börje
Adolfsson Lisbeth	Billmark Ove	Eriksson David
Agerberg Kjell	Björk Bengt	Eriksson Ellen
Ahlberg Aulis	Björk Ellen	Eriksson Elvi
Ahldin Gerd	Björk Holger	Eriksson Ebba o. Evert
Ahrbom-Cederberg Inga	Björnelf Elisabeth	Eriksson Göran
Ainerfors Gösta	Blomberg Lars	Eriksson Hans-Olov
Alm Gertrud	Blomgren Iréne	Eriksson Inga
Andersson Birger	Bodling Christer	Eriksson Leif V
Andersson Bodil	Brandin Åke	Eriksson Stig
Andersson Evert	Brevitz Ingeborg	Eriksson Sven
Andersson Hans o. Berit	Bruce Leif	Eriksson Sölve
Andersson Harry o. Inga	Bäck Rosa	Eriksson Ulla
Andersson Henry	Carlinger Svea o. Thomas	Erstors Grus AB
Andersson Inez	Carsbrant Bo	Eskilsson Lars-Erik
Andersson Irene	Cassel Mats	Finspångs Bibliotek
Andersson Karl-Ragnar	Cederulf Lars	Finspångs Rör AB
Andersson Kerstin	Christensen Elsa	Folkestad Ingegärd o. Gösta
Andersson Margit	Cnattingius Nanna	Folkesson Ulf
Andersson Monica	Dahlin Åke	Forslund Gösta
Andersson Nils	Dahlstedt Anna-Lena	Fransson Helge
Andersson Olle	Danielsson Dagmar	Franzén Millrid
Andersson Sven-Erik	Danielsson Sven	Freij Marianne
Andersson Torsten	Edin Enar	Friman Harry
Andersson Ulf, Lotorp	Edqvist Blommor	Fröberg Rolf
Andersson Ulf, Enköping	Edqvist Gustav	Fröberg Stig
Andréen Elisabeth	Edqvist Ragnar	Fält Sören
Ardmar Britt	Johansson-Ek Elsa-Christina	Gardell Gunvor
Arfvedson Isidor	Ekberg Bertil	Gerward Ingrid
Arnell Lars-Erik o. Gerd	Ekberg Siv	Gradell Åke
Arthursson Birger	Ekbom Naima	Gröndahl Hasse
Arvidsson Sven	Ekelund Lotty	Grönqvist Greta
Asklöf Britt-Marie	Ekelund Magnus-Lorentz o. W	Gunnarsson Birgitta o. Sven
Auroraringen	Ekelund Märta	Gustafsson Annie
Axelhed Gunnar	Ekholm Ingrid	Gustavsson Brita
Axelsson Sonia o. Axel	Eklöf Anna-Lisa o. Evald	Gustavsson Folke
Backman Carin	Ekström Hans-Erik	Gustavsson Gunilla
Baggman Monica o. Leif	Ellman Lars	Gustavsson Gunnar
Bard Arne	Elmberg Eva	Gustavsson Inger
Bek Knud	Eloff Sonja	Gustavsson Ingvar
Bergsten Inga	Engberg Marianne	Gustafsson Märtha
Bergsten Ingrid	Engström Carl	Gustavsson Nils-Inge
Bergsten Karl-Erik	Engvall Henning	Gustavsson Olof
Bergström Göran	Erichsen Roy	Gustavsson Sigurd

Gustafsson Wallace	Jonsson Astrid	Lindberg Ebba	Nilsson Rolf	Pettersson Sven	Sundqvist Klas
Gustavsson Vetsera	Jonsson Gustav E	Lindén Sylvia	Nissen Ulla	Philipsson Sten-Inge	Svensson Anna-Greta
Göransson Nils	Jonsson Rune	Lindgren Britta o. Henry	Norden Alice	Pirslin Ing-Marie o. Placid	Swensson Arne o. Gun
Göthberg Oskar	Juslin Lasse	Lindholm Gösta	Norden Linnea	Qvarfordt Bertil	Svensson Ellen
Hagstedt Ann-Britt	Jönsson Madeleine	Lindström Adela	Nordin Marianne	Qvarfordt Herbert	Svensson Margareta
Hagström Britta o. Ulla	Kalmelid Ivar o. Anna	Lindström Anita	Nordin Sven-Erik	Racksäter Hans	Svensson Ole
Hagström Ingrid	Karlberg Ivar	Lindström Margareta	Nordqvist Siv	Rahm Karin	Svensson Olof
Hallvik Gunnel	Karlsfelt Wiola	Lindvall Arild	N.Ö.K.	Rahm Maria	Svensson Will
Hedén Gösta T:son	Carlsson Anna-Lisa	Lindvall Gittan o. Reine	Norrköpings Stadsbibliotek	Ramsten Erik	Svenvik Urban
Hedman Elin	Carlsson Birgitta	Lindvall Göran	Norstad Tore	Ramsten Lars	Swidén Gösta
Hellerstedt Svea	Karlsson Evert o. Ingegärd	Lindvall Runo	Nyman Bengt	Ray Barbro	Syse Bengt
Hellqvist Axel	Carlsson Gerd	Lindvall Torild	Olander Ann-Mari	Ray Mikael	Talberg Johannes
Henell Folke	Carlsson Gunnar	Ljungberg Ragnhild	Olér Kerstin	Regnell Charlotta	Tell Hans
Hertin Birgitta	Karlsson Gustav	Ljungberg Ulla	Olofsson Berit	Rehnberg Sonja	Tell Johan
Hildemar Stig	Carlsson Hans-Gösta	Lundblad Barbro	Ohlsson Alf	Remning Ingrid	Tell Stig
Hillbom Lars	Carlsson Henry o. Carin	Lundell Elisabet o. Sören	Ohlsson Bror	Rendahl Göran	Telleskog Elsy o. Rune
Hjertqvist Gun Peter o. Greger	Carlsson Kerstin o. Åke	Lundgren Bo	Olsson Curt	Risinggård Börje	Teryd Ingrid
Hjertqvist Ulla	Carlsson Orvar	Lundin Inga-Lill	Ohlsson Gunilla	Rodell Carl-Arne	Thelander Carl
Holm Viola	Karlsson Stig	Lundström Bengt	Olsson Leif	Roos Inger	Thorén-Kanon Marianne
Holmgren Gösta	Carlzon Sven	Lönnberg Bo	Ohlsson Mary	Ross Dagmar	Thyr Gunnel
Holmlund Erling	Carlsson Sven-Olof	Lönnberg Gunnar	Olsson Siv	Runesson Börje	Torenfalt David
Håkansson Evy	Karlsson Uno	Magnusson Bengt	Orre Björn	Sahlén Lars o. Astrid	Torheim-Wihlmark Ingrid
Härdin Carl	Karlsson Willy	Magnusson Bertil	Oscarsson Aron	Samuelsson Lilly	Torstenfelt Kerstin
Höglund Margareta	Karlsson Viola	Magnusson Gunnar	Oscarsson Elisabet	Sandström Hans	Wall Karin
Ingvarsson Christina	Karlsson Yngve	Mahlvikar Guy	Ottosson Olle	Sandström Niss Greta	Wedin Ulf
Isaksen Guri	Carlsson Östen	Mehrhausen Gösta	Ovelius Monica	Scherlin Brita	Weidel Sten
Isaksson Börje	Karlström Brita	Melander Åke	Peltoniemi Pasi	Schilling Stig o. Birgit	Wenner Kurt
Isaksson Per	Karnros Olof	Melvinger Alice	Persson Birger o. Rita	Segeberorg Gunnar	Werner Harald
Jansson Iris	Kernby Arne	Melvinger Arne	Persson Gunilla	Simmonds Elisabeth	Westblad Anna
Jansson Kristina	Kinnander Anita	Melvinger Margit	Persson Gunnar	Sjöblom A-S o. K-E	Westlund Bengt o. Gunnel
Jansson Per-Ola	Kjellgren-Stålhammar Birgitta	Meyer Tony	Persson Harry	Sjöholm Maja	Wickström Bengt
Jarne Gösta	Kjellgren Karin	Moberg Bengt	Persson Ingemar	Sjöström Kjell	Wihlmark Erika
Joelsson Jan-Ivar	Klevefalk Lars	Molander Göran	Persson Ingrid	Skoglund Bengt	Wiklund Gudrun
Johannesson Leif	Kolsberg Gudrun	Mondschein Leo M J	Persson Lennart	Skoglund Stig	Wiklund Kent
Johansson Elis	Krysander Eva	Månsson Siv o. Sven	Persson Lennart, Lotorp	Skoglund-Vinell Brita	Vistinge slöjd
Johansson Gunnar	Kyrklund Kristina o. Ben	Grave-Niklason Agnes	Persson Maj-Lis	Sköld Anders	Wärdell Göran
Johansson Gunnar	Kärefford Borghild	Nilsson Anna-Kaisa	Persson Paul	Sonhem Svea	Yderfors Johan
Johansson Henry	Lagergren Evy	Nilsson Birgitta	Persson Rune	Spjuth Kurt	Yderfors Åke
Johansson Karl-Daniel	Landén Rune	Nilsson Britta	Persson Sven-Erik	Staaf Ingemar	Zetterdahl Paul o. Inga
Johansson Kerstin	Lantz Ingvar	Nilsson Evy	Pettersson Christer	Stenhammar Barbro	Zäll Ragnar
Johansson Lars-Olof	Larsen Guri	Nilsson Greta	Pettersson Göran	Stifts- och länsbiblioteket, Link.	Åhlström Ivan
Johansson Lennart	Larsson Carl-Erik o. Birgit	Nilsson Gunnar	Peterson Gösta	Stockberg Ellen	Åkesson Jonas
Johansson Lisa	Larsson Per-Erik	Nilsson Gösta	Pettersson Ingeborg	Strand Gunborg	Åstrand Rune
Johansson Ragnar	Larsson Åke	Nilsson Inga	Pettersson Iris	Strand Torsten o. Kerstin	Öhrn Ingemar
Johansson Rune	Lennqvist May	Nilsson Inger	Pettersson Karin	Strid Hilding	Öhrn Ulla
Johansson Stig	Levén Olof	Nilsson Ingrid	Peterson Rolf	Ståhlberg Olof	Öjring Christer
Jonasson Irène	Lif Svea	Nilsson Karl-Erik	Pettersson Sonja	Stålhammar John	Örberg Manne
Johnsson John	Liljeqvist Bertil	Nilsson Nils-Åke	Pettersson Sten	Sundén Karl-Gösta	Österberg Georg
					Österlund Helmer

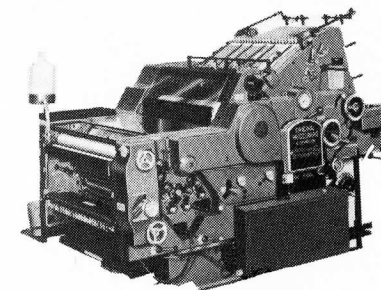
Östgöta Enskilda Bank

grundades 1837 av

Biskop Johan Jakob Hedrén.

Den första oktrojen, d.v.s. tillstånd att driva
bankverksamhet, utfärdades av Karl XIV Johan.

Vi bygger nu vidare på vår gamla tradition
och satsar på framtiden.

TRYCK- Gäket

126 37
102 60

AB An-Jo-Tryck

Skutbovägen 5 - Box 81 - 612 01 FINSPÅNG

Välkommen in till oss
och titta på alla intressanta böcker

— Böcker att läsa själv och böcker att ge bort i present.
Urvalet är stort: romaner, deckare, memoarer, faktaböcker,
barnböcker, utländsk litteratur ...

GÖR FYND I VÅR ÖSTGÖTAHYLLA

FULLSORTERAD PAPPERSAVDELNING
kontorsmaterial, skriv- och räknemaskiner, kontorsmöbler

KONSTNÄRSMATERIAL — HEMSLÖJD

FINSPÅNGS
BOK & PAPPERSHANDEL AB

Kalkugnsvägen 4 — Tel. 100 48, 109 00

1929—1989

60 ÅR

I Hushållens Tjänst

**NORRA ÖSTERGÖTLANDS
KONSUMTIONSFÖRENING**

FINSPÅNGS BIBILIOTEK

Huvudbiblioteket: Kalkugnsvägen 11

Telefon: Upplysningen 850 65

Utlåningsdisk 850 66

Öppettider: september—april
Måndag — torsdag 10.00—20.00 fredag 10.00—18.00
Lördag 10.00—14.00
November—mars
Även söndagar 14.00—17.00
Maj—augusti
Måndag—torsdag 10.00—19.00 Fredag 10.00—18.00

Utlåning, artotek, barn- och ungdomsverksamhet, utställningar,
föreläsningar och musikprogram

Filialer på bl a Kvartersgården, Svälthagen och i Hällestad, Igelfors, Lotorp
och Rejmyre

Ring huvudbiblioteket för närmare upplysningar!

VÄLKOMNA